

Геопросторові поєднання столиць держав світу

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів
e-mail: gvsmg@ukr.net, ira_maydanska@mail.ru

Анотація. Вивчене розміщення столиць держав усього світу. Виявлені чинники розміщення столиць держав світу. Проведений глобальний аналіз столиць за кількісними та якісними показниками. Запропоноване поняття геопросторового поєднання столиць. Визначені, картографічно локалізовані та оконтурені геопросторові поєднання столиць держав. Проаналізовані та охарактеризовані ці геопросторові поєднання і в кожному з них виділена головна столиця.

Ключові слова: держава, столиця, чинники, геопросторове поєднання столиць.

Вступ

Сучасний аналіз геополітичної ситуації в світі потребує глибокого знання політико-географічних особливостей світового устрою. Саме тому актуальними є фундаментальні дослідження політико-географічної організації сучасного світу. Оскільки саме в столицях зосереджуються головні політичні чинники кожної держави, то вивчення географії столиць логічно є важливим у контексті політико-географічних досліджень. Столичний регіон відіграє ключову роль у житті, організації та системі адміністративно-територіального поділу будь-якої держави. Прийнято вважати, що столиця є головним містом держави, її адміністративно-політичний центром. У столиці знаходяться найвищі органи державної влади та державного управління, судових, стратегічних військових установ, присвячених столицям держав світу в суспільній географії поки що дуже мало.

Метою цього дослідження є виявлення і суспільно-географічне вивчення геопросторових поєднань столиць держав, як потенційних осередків політико-географічної самоорганізації.

Результати і обговорення

В існуючій суспільно-географічній літературі можна знайти загальні поняття столиць та столичних регіонів, місце та роль столиці в державі [4], а також інформацію про устрій держав світу [2]. У зв'язку з тим, що столиці тісно пов'язані з навколишнім суспільно-географічним середовищем, значний інтерес становлять фундаментальні розробки з макрорегіоналізації Землі на світі [1], а також на цивілізації [3]. Інтернет-джерела [5-9] надають багатий матеріал про кількісні та якісні характеристики столиць

Для дослідження були використані загальнодоступні картографічні і статистичні матеріали про розташування та головні соціально-економічні характеристики столиць держав світу [5-9]. Застосовані методи: картографічний, порівняльно-географічний, геопросторової класифікації, статистичний та інші.

Ми виявили, що столиці держав світу розміщені на поверхні Землі не хаотично, а утворюють певні геопросторові скупчення чи поєднання. Тому головним питанням дослідження цієї роботи стали такі геопросторові поєднання столиць держав світу а також їхня характеристика.

Визначимо геопросторове поєднання столиць (ГПС), як відокремлене зосередження на обмеженій території столиць держав, які є сухопутними, або морськими сусідами.

Аналіз розміщення столиць у глобальному масштабі показує, що всього в світі можна нарахувати 23 ГПС (рис. 1). У тому числі в Європі – одне поєднання, яке в свою чергу ділиться на 8 угруповань, 10 поєднань в Азії, по 5 в Америці і в Африці, та 2 в Австралії і Океанії.

Розміщення столиць зумовлене впливом низки чинників. Назвемо найголовніші з них.

Природно-географічний чинник. Він є очевидним, бо, з одного боку, геомісця з хорошими природними передумовами притягують людську діяльність загалом, і столичні функції зокрема, а, з другого боку, пустелі та великі гірські масиви роз'єднують людську діяльність.

Чинник розселення населення. Його дія полягає в тому, що спостерігається тенденція виникнення столиць у місцях підвищеної концентрації населення, щільності поселень держави та розвинутої системи розселення.

Транспортно-географічний чинник. Він проявляється в тому, що столичні функції тяжіють до геомісць зі зручним транспортним положенням та хорошим транспортним сполученням із зовнішнім світом.

Історико-географічний чинник. Його дія виявляється в певних історичних передумовах виникнення столиць, а також в інерційних суспільно-географічних властивостях державних столичних утворень.

- I. Європейське
- II. Близькосхідне
- III. Закавказьке
- IV. Закаспійське
- V. Центральноеазійське
- VI. Східноеазійське
- VII. регіону Перської затоки
- VIII. Південноеазійське

- IX. Південно- Східноеазійське
- X. регіону острівної Азії
- XI. Шрі-Ланки і Мальдів
- XII. Північноамериканське
- XIII. Карибське
- XIV. Північнолатиноамериканське
- XV. Центральнolatoиноамериканське
- XVI. Південнolatoиноамериканське

- XVII. Північноафриканське
- XVIII. Західноафриканське
- XIX. Південноафриканське
- XX. Східноафриканське
- XXI. регіону Червоного моря
- XXII. Австралії
- XXIII. Океанії

Рис. 1. Геопросторові поєднання столиць держав світу

Розглянемо існуючі геопросторові поєднання столиць за частинами світу.

Європейське геопросторове поєднання столиць (рис. 2) займає територію сучасної Європи і знаходиться в межах 35-61° пн. ш. Потрібно сказати, що в Європі є столиці, які за своїм розміщенням досить віддалені, і не належать до жодного угруповання (Москва, Рейк'явік, Анкара). Всі інші європейські столиці утворюють 8 локальних угруповань.

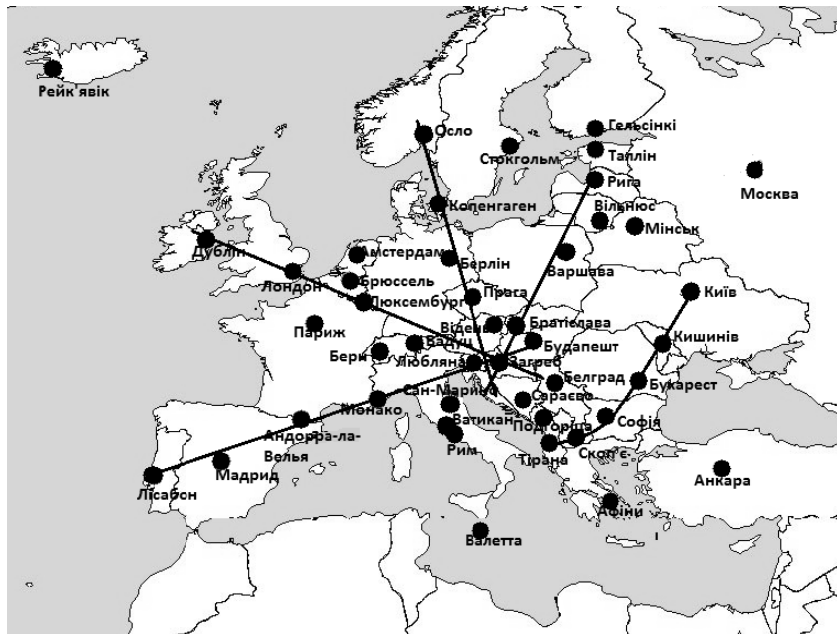

Рис. 2. Угрупування Європейського геопросторового поєднання столиць

Центральноевропейське угруповання (серед столиць угруповання Відень займає провідну позицію, адже столиця має важливе міжнародне значення, у ній знаходяться штаб-квартири таких організацій як: ОПЕК, ОБСЄ Відень є третім містом — резиденцією ООН після Нью-Йорка і Женеви).

Східноєвропейська дуга геопросторового поєднання столиць Європи (більш розвинутою столицею буде Бухарест, де є найбільший показник ІРЛП та ВВП на душу населення серед інших столиць угруповання).

Середземноморське угруповання (серед двох столиць угруповання Афіни є більш розвинутим та значимим столичним містом, ніж Валетта).

Північно-Східне угруповання (серед столиць угруповання провідне місце за розвитком займає столиця Швеції – Стокгольм, у якій майже усі найвищі кількісні показники).

Північний промінь геопросторового поєднання столиць Європи (провідне місце займає Берлін як один з найбільших центрів міжнародного значення).

Південно-Західний промінь геопросторового поєднання столиць Європи (в угрупованні провідною столицею є Мадрид, який має краще територіальне положення, відповідно кращі зв'язки з іншими державами, також вищі економічні показники).

Західноєвропейське угруповання геопросторового поєднання столиць Європи (лідером серед столиць якого є Лондон, який за версією консалтингової компанії Knight Frank займає другу позицію серед найвпливовіших міст світу).

Апенінське угруповання геопросторового поєднання столиць Європи (серед столиць угруповання провідним містом є Рим, оскільки він значно виділяється на фоні, маленьких країн-карликів з угруповання).

Азійські геопросторові поєднання столиць займають відповідно територію Азії. Тут можна виділити 10 поєднань.

Близькосхідне ГПС (головною столицею поєднання є Бейрут, оскільки він є найважливішим фінансовим і банківським центром всього Близького Сходу, в ньому базуються багато міжнародних організацій).

Закаспійське (більш вагоме значення має Тегеран, в столиці більш високі показники, ніж у інших столиць регіону).

Закавказьке (серед столиць поєднання Тбілісі займає більш вигідне і значиме положення, ніж інші столиці, це стосується якості життя в столичному місті, а також його партнероспроможності).

Південноазійське (головною столицею є Делі — одне із найбільш економічно розвинених міст Індії з відносно високим рівнем життя.).

Південно–Східноазійське (головне місто Бангкок, як один з провідних фінансових та економічних центрів Південно–Східної Азії та одне з найбільших міст світу).

ГПС острівної Азії (провідною столицею-державою є Сінгапур, незважаючи на свої незначні розміри він має одну з найкраще розвинутих ринкових економік у світі, є одним з членів Чотирьох Азійських Тигрів).

ГПС Перської затоки (Найбільше значення серед столиць угруповання має Доха, яка розташована на березі Перської затоки, є центром нафтової і рибної галузей промисловості. Також столичне місто має важливе міжнародне значення, місто є центром локалізації найбільших компаній країни, таких як Qatar Petroleum, Qatargas і Rasgas).

ГПС Східної Азії (беззаперечним лідером серед значення столиць угруповання є Токіо, яке є найрозвинутішим столичним містом всієї Азії).

Центральноазійське ГПС (найбільш розвинутою столицею буде Астана, там є найбільші економічні показники, також найвищий ІРЛП).

ГПС Шрі-Ланки та Мальдівів.

Американські геопросторові поєднання столиць. Займають територію Північної і Південної Америки. Тут виявлено 5 поєднань.

Північноамериканське ГПС (основну роль в угрупованні відіграє Вашингтон, як столиця найвпливовішої країни світу. У ньому знаходяться штаб-квартири таких міжнародних організацій як: Організація Американських держав, Світовий Банк, МБРР, НАФТА).

Північолатиноамериканське ГПС (головною столицею є Мехіко).

Карибське ГПС (серед угруповання столиць більш вагома роль належить Венесуелі з її столицею – Каракас. У країні порівняно високі економічні показники, які вона розвиває внаслідок своєї нафтодобувної промисловості).

Центральнолатиноамериканське ГПС (найбільшу роль в угрупованні має Бразилія, як столичне місто найбільшої країни Латинської Америки. Має важливе туристичне значення, місто входить до світової спадщини ЮНЕСКО).

Південнолатиноамериканське геопросторове поєднання столиць (значну роль в угрупованні відіграє Буенос-Айрес – столиця Аргентини. За своїми економічними показниками, вона є однією з провідних країн в Америці, має важливе міжнародне значення).

Африканські геопросторові поєднання столиць поділяються на 5 угруповань: Північноафриканське ГПС (в угрупованні значну роль відіграє Туніс, його економічні показники є найвищими в поєднанні), Західноафриканське (порівняно високі показники має столиця Анголи – Луанда, хоча рівень ІРЛП є низьким, у порівнянні з іншими столицями держав він є найвищим), регіону Червоного моря (серед столиць поєднання найбільш розвинутим є Хартум, столиця Судану, там спостерігається найвищі для поєднання економічні показники, та середній рівень ІРЛП, що для Африки є досить високим), Східноафриканське (найрозвинутішою столицею поєднання за економічними показниками є Найробі) і Південноафриканське (так як найбільш розвинутою країною як і поєднання так і усієї Африки є ПАР де іноземний капітал займає сильні позиції в економіці, то і відповідно і найбільш впливовою столицею буде Преторія).

Геопросторове поєднання столиць Австралії та Океанії: які включають 2 угруповання: ГПС власне Австралії (до якої відносимо столиці Канберра та Веллінгтон) та Океанії з дванадцятьма столицями регіону (у даному поєднанні столиць найбільший рівень ІРЛП і економічних показників має Нукуалофа – столиця Тонга).

Ми вивчили відповідність між знайденими геопросторовими поєднаннями і найвідомішими схемами світової макрорегіоналізації, зокрема поділом глобального людського суспільства на Світи (Г. де Блій, П. Муллер). Результат представлений у табл.1. З таблиці видно, що існує часткова відповідність, а для Східноазійського, Північноамериканського та Австралійського ГПС така відповідність є точною.

Таблиця 1.

Відповідність між геопросторовими поєднаннями столиць і світами за [1]

Геопросторове поєднання столиць	Світи за [1]												
	Європа	Російський світ	Східна Азія	Південно-Східна Азія	Південна Азія	Середня Америка	Південна Америка	Північна Америка	Північна Африка	Південно-Західна Азія	Африканська субсахара	Австралійський світ	Тихоокеанський світ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Європейське	+	+											
Близькосхідне									+				
Закавказьке		+											
Закаспійське									+				

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Центральноазійське					+				+			
Східноазійське регіону Перської затоки			+						+			
Південноазійське					+							
Південно-Східноазійське регіону острівної Азії				+								
Шрі-Ланки і Мальдів					+							
Північноамериканське								+				
Карибське						+	+					
Північнолатиноамериканське						+	+					
Центральнолатиноамериканське							+					
Південнолатиноамериканське							+					
Північноафриканське								+				
Західноафриканське									+	+		
Південноафриканське										+		
Східноафриканське регіону Червоного моря									+	+		
Австралії											+	
Океанії												+

Дуже цікавим, на нашу думку є вивчення відповідності між знайденими геопросторовими поєднаннями столиць і цивілізаціями за Гантінгтоном. Результат представлений у табл. 2. У цьому випадку точних відповідностей нема, однак спостерігається групове входження геопросторових поєднань столиць до ареалів деяких цивілізацій.

Таблиця 2.

Відповідність між геопросторовими поєднаннями столиць і цивілізаціями за [3]

Геопросторове поєднання столиць	Цивілізації за [3]								
	Православна	Японська	Індуїстська	Китайська	Буддистська	Латиноамериканська	Африканська	Ісламська	Західна
Європейське	+								+
Близькосхідне								+	
Закавказьке	+							+	
Закаспійське								+	
Центральноазійське								+	
Східноазійське регіону Перської затоки		+		+	+			+	
Південноазійське			+		+			+	
Південно- Східноазійське регіону острівної Азії				+	+			+	
Шрі-Ланки і Мальдів					+			+	
Північноамериканське									+
Карибське						+			+
Північнолатиноамериканське						+			
Центральнолатиноамериканське						+			
Південнолатиноамериканське						+			
Північноафриканське								+	
Західноафриканське							+		
Південноафриканське							+		
Східноафриканське регіону Червоного моря							+	+	
Австралії									+
Океанії									+

Дуже цікавою особливістю Європейського ГПС є те, що багато угруповань столиць мають вигляд "променів" і якщо через ці промені провести уявні осі, то виявляється що ці осі перетинаються в місцях локалізації столиць Центральноєвропейського угруповання - Любляни та Загреб (рис. 2).

Виявлена Східноєвропейська дуга, що починається з Києва, може служити хорошою основою для різних видів соціально-економічного співробітництва, зокрема для організації транспортно-логістичної діяльності, а також для планування та реалізації оптимальних туристичних маршрутів.

Висновки

На основі проведених досліджень можна сформулювати такі висновки:

- на розміщення столиць впливає низка визначених чинників, що детермінують їх локалізацію;
- столиці держав світу розміщуються не хаотично, а утворюють певні геопросторові скупчення (чи угруповання);
- у світі існує 23 геопросторових поєднань столиць;
- всередині ГПС спостерігається схожість якісних та кількісних характеристик столиць;
- спостерігається часткова відповідність між ГПС і ареалами відомих світових макрорегіонів;

Європейське геопросторове поєднання столиць має складну внутрішню просторову структуру, а також низку угруповань у вигляді “променів”, що є емпіричною основою для гіпотез щодо їхнього походження.

Література

1. Блій Г. де. Географія : світи, регіони, концепти : [пер. з англ.; передмова та розділ “Україна” О. І. Шаблія] / Г. де Блій, П. Муллер, О. Шаблій. — К. : Либідь, 2004. — 740 с.
2. Економічна і соціальна географія світу: Навч. посібник/ За ред. Кузика С.П. – Вид. 2-ге, зі змінами. – Львів: Світ, 2005.
3. Гантінгтон С. М Зіткнення цивілізацій / С. М. Гантінгтон. – ООО «Издательство АСТ», 2003.
4. Соціально-економічна географія України: Навч. Посібник / За ред. проф. Шаблія О.І. Вид. друге, перероб. і доп. – Львів: Світ, 2000. – С.85-91.
5. Шкільна бібліотека [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://schoollib.com.ua>
6. Википедия [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://ru.wikipedia.org>
7. Энциклопедия Вокруг света [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://www.vokrugsveta.ru/encyclopedia/>
8. Российские перелеты [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://www.russiantraveller.ru/>
9. Портал Электронная Земля [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://webgeo.ru/>

Аннотация. В. С. Грицевич, И. Т. Майданская **Геопространственные сочетания столиц государств мира.** Изучено размещение столиц государств всего мира. Выявлены факторы размещения столиц государств. Произведён глобальный анализ столиц по количественным и качественным показателям. Предложено понятие геопространственного сочетания столиц. Определены, картографически локализованы и оконтурены геопространственные сочетания столиц государств. Проанализированы и охарактеризованы эти геопространственные сочетания и в каждом выделена главная столица.
Ключевые слова: государство, столица, факторы, геопространственное сочетание столиц.

Abstract. V.S. Grytsevych, I.T. Maydanska **Geospatial combinations of state capitals in the world.** The location of state capitals is studied in the whole world. The factors affecting location the state capitals have been identified in the world. A global analysis of the capitals according to the quantitative and qualitative indicators has been carried out. We suggested the concept of geospatial combination of capitals. Those combinations of capitals have been determined, mapped and geospatially outlined in the world. Also, all the geospatial combinations have been further analyzed and characterized, in each of them the main capita has been highlighted.
Keywords: country, capital, factors, geospatial combination of capitals.

Поступила в редакцию 31.01.2014 г.